

**CRISTINA BAUTISTA: YAWARKAMA
PHAWANI KAY PACHAMANTA**

Anchata agrdesyiku Bautita Taquinás familiata, movimiento de la Mujer Nasa Hilando Pensamientotawan.

Kay qelqaytaqa ruwan: Vilma Rocío Almendra Quiguanás, “Pueblos en Camino” manta.

Dibujukunata herq'ekunapaqh qelqaytawan: Violeta Kiwe Rozental Almendra

Qallariynin dibujuqa copiasqa “Universidad del Valle” perqamanta, Cristina Bautista yupaychanampaqh.

Dibujukuna allichay: Vilma Rocío Almendra Quiguanás

Llapanta churay sapanka qelqayta, maypin rinqa: Derly Constanza Cuetia Dagua, “Pueblos en Camino” manta

Runasimiman t'ijraqh: Hugo Blanco Galdos

Tejiendo Autonomías entre Pueblos y Procesos

Violeta kiwe y Vilma Rocío

Tacueyó ayllupi paqariran, yaqa pesqa chunka wata kunan kama, “Consejo Regional Indígena del Cauca- CRIC” sutiyaşqa paqariran. Chay allpapiqa allintan llaqhtaqa chuchupakuran, paykuna kikinku kamachikuyta mashkjashranku Nasa sutiyoqh llaqhtaqa. Colombia sutiyoq nashunpi paqarirran. Kunanqa. Wañuchiġhkuna huñunasqa, mana allin qorayuntin, (chunka watamanta yupasqapi “mariwana” sutiyoqta ujumpi), Pachateġhsintinmanta allpayku kama, suawashanku imaymanata, kawsayniyikutawan. Mana maġanakuyllawan llaqhtanchisqa ancha k’irisqan kashan.

Cristina Bautista Taquinásqa kawsan chunka iskayniyoqh noviembre killapi 1989 watamanta pacha. El Culebrero. Tacueyó Toribío Caucapin paqariran Dioselina Taquinás, Uriel Bautistapuwan chaskiranku ususinta, paymi karan kuraqh wawanku. Awelampa wasimpi, hoqh wachachiqh yanapakuqh warmipas chaypin karan. Taytacha yupaychaqh wasipin paqariran.

Qhepantañan chayaranku turan
Eduar, chaymantataqh ñañankuna
Deyanira, Viviana, Amalfiwan.
Wajchayaranku taytamamanku,
chaywanpas pay. ñañaturankuwan
kushka, kusion qawsaranku.

Huch'uychanmanta pacha,
hoqh "Casa Hogar" sutiyoqh
wasiman riran turan q'epiyusqa,
ñañantataq makinmanta
aysayusqa.

Wajcha kaspanmi hoqh p´achayoqhlla karan, ichaqa yachaqh wasipi, “escuela” sutiyoqhpi, payqa allintan llank´aran. Tawa wata escuelapi, mat´iranku kushkan “libra” arrosta churanampaqh; manataqh qolqeyoqhchu karan, escuelamanta loqhsiran. Huchúycha kasqanmanta pacha, yachachiran tura-ñañankunaman llank´anankupaqh, payqa munacheqmi mijunakunata, “crispetas (sara hank´a), buñuelos” sutiyaqata.

Chunka iskayniyoqh watayoqh kaspanmi
riran Corintuta, muchachamanta wasipi
llank´aqh. hoqh watapi yacharan serayta
makinapi, señorachakunaq pollerankunata,
“falda” sutiyaqata. Qolqeta waqaycharan,
wasinman kutimuspataq taytanman qolqeta
qon serana makinata rantinampaqh.
Mamitampaqh ñañankunapaqwan
p´achatan ruwaran.

Musphayninga karan aswan hatun
makinata rantiy, chunka kimsayoqh
watampi kaspá, haykun muchachamanta
Calipi. Chay llank´asqampitaqh,
wasiyoqh qhari violayta munan. Hoqh
reqsisqan sipas yanapasqan ayqeyta
atin. Chaymantataqh haykun kharu
wasiman kaqh llaqtapi.

Llank´aran paya seorakunata kuydaspa,
huakinga ususinta hina munarqanku,
hoqhkunataq mana allinta tratanku.

Hoqh millon de pesusta huuqhtin
mamitanqa yuyachiran serana makinata
rantinampaq, pay ichaqa chay qolqewan
tajsaj wakachata rantin. Payqa manan
wasinkuman kutiranchu. Calipi llank´aran
familiaranta yanapanampaq.

Hoqh payachaqpata chayan,
payachaqa yanapan estudianampaqh.
Examenta wasapan, chaskinku
quintupi. Graduakun Colegio Santa
Libradapi, imbitan mamataytanta,
paykunatataqh nin Unibersidadman
haykuyta munasqanta.

Colegio Republicano de
SANTA LIBRADA

Unibersidadman haykun, llank´arantaq
Calipi juguta bindispa. Allinmi riran,
imaymanata yacharin chay llank´aypi,
rantintaqh chay negoshuta. Ashkjan
rantiqhninkunaqa karan. Aswan
allinmi riran. Chaymantataqh pusan
ñañanta “cholaos” (cholaoqa qasasqa
unu misk´iyogh) bendenampaqh.

Hoqh imbidioso weraqocha
mancharichiyta munan waqhantaqh
polisiata. Paykuna chayaranku
negoshunta qechuqh, apakunkutaqh
llapa tukuy ñakaryiwan lugrasqanta,
Chay pasasqan anchata llakichin,
chayrayku mana allintacho apan
estudiunta Universidadpi.

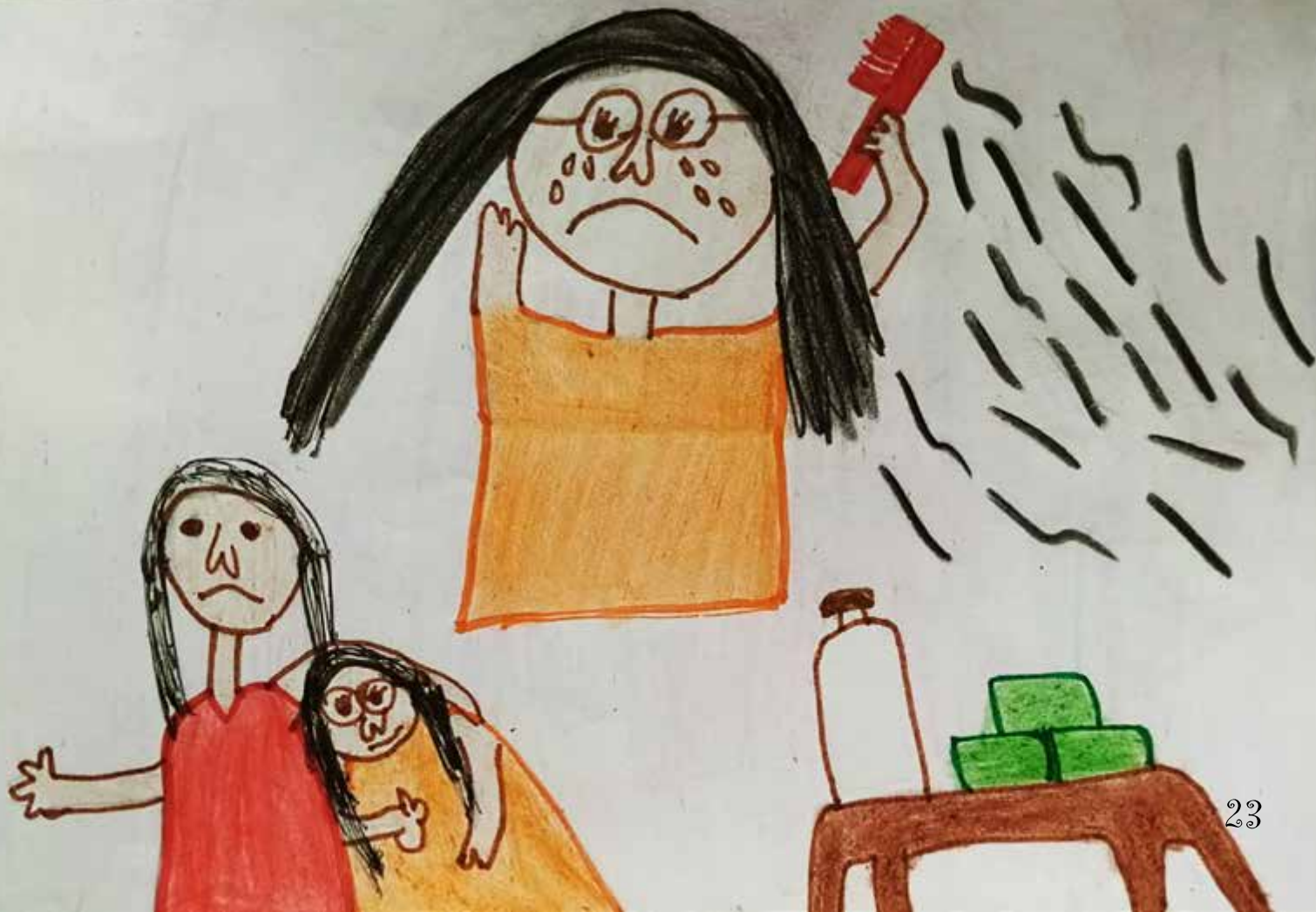

Taytanqa mañaran estudiunta
wijch'unanta, kutinampaqh. Payqa
manan munarqanchu. Hoqaqh llank'ayta
logran, ichaqa chhaynaneraqh yarqayta
psasqan rayku, chujchanqa urmaran,
qonqariytaq umanman haykun.
Mamitanqa atispaqa bisitarqan, leche,
kesotawan apaspa yanapanampaqh.

As asmanta Universidadpi kallpachakun.
estudiarqan armawan maqanakuypi
wañuqhkunamanta, warmikuna contra
violenshatapas estudiarqan. Anchata
kallpachakuspa “trabajadora social”
hina hunt’an estudiunta “del Valle”
Universidadpi. Chaymantaqh Españapi
chaskinnku runakunaqh derechunkunata
estudianampaq man pagaspalla.

Pay ruwayninga karan warmikuna organisashonta ruway, hoqhtaqh sayapakuy ayllukunaqh kausayninman. Manan hayk´aqhpas yuyaranchu Qhariwan tiyay, casarasqa, wawancunayoqh. hoqh wasipi wesq´asqa. Musphayninga karan riy, puriy, hoqh llaqhtakuna rikuy. Hoqh kutin taytamamanta pusan rikunankupaqh Santa Martha, Barranquilla, Cartagena llaqhtakunata.

Yuyayninga h'unt'asqan karqan.
Toribío llaqhta yaqa umapi kasharan
warmikuna ñitiypi. Chayrayku anchata
kallpachakuran justiciata mashkjaspa.
Mashkharanmi imaynapi hoqaqh
warmikunawan huñukuita. Qolqenta
churaspanmi chaytaqa ruaran.

Ayllukunaqh nisqankuta uyarin, yanapantaqh kawsarinampaqh **“Movimiento de la Mujer Nasa Hilando Pensamiento”** sutiyoqh, chaytaqa payqa ruwan waynakunawan askhan karanku, Payqa niran: “Purinin muyurintinta, ichaqa wakin pasasqanmanta manan rimakunchu, mancharikuywan. Munanin warmikuna organisakunanta, huñurikunankuta, uyarusqataqh kachunku. derechuyoqmi kananku. Sinchi nanaymi kan.”

Allin llank'asqan rayku, warmikunata
uyarisqan rayku payta mañanku
candidata kanampaqh kamachikuqpaqh
Neehwe'sx. Ayllu eleccionpi p'unchayqa
ashkhan paita ajllaranku soqhta
ajllasqapi Tacueyó ayllupi.

Kamachikuqh kaspanqa, kumun runa hinalla karan, pacha organisshunkunawan purin. kushka purirqan “guardia indígena” sutiyoqhwan. Yanaparqanmi wakin waynakunata “drogas” nisqankuta wijch’unankupaqh, justicia kananta mashkharan. Yanaparqan warmikunata yapamanta huñunakunankupaqh.

Qhari kamachikuqkuna, warmikuna qhari kamachinanta munaghkunapas, mana munarankuchu Cristupi criisqan rayku, warmi kasqan rayku, sumaq rimayniyoqh kasqan rayku, kausayta sayapakusqan rayku, warmikuna derechuyoqh kanankupaqh, runakunaman sayapakusqan rayku. Wakintaqh cheqhnikuranku “drogas” nisqa tarpusqankumanta riman, chay raykun maqanakuy kan. Hoqh kutin niranku: “Wijch´uy chay k´aspita (Kamachikuqh varamanta), manan qanqa intindinkichu.”

Runaqh kamachikuqanta respetaran. Allintan sayaran
“drogas” nisqa chinkanampaqh armayoqh runakuna
contra, qharikunalla kamachiqh kanakupaqh contra.
Waqaranmi sapa ronderuta wañoqhtinku, runakuna
wañuchiya munasqankuwan, chansakunamantapas
waqachiranmi, pipas mancharikuywan kamachikuyta
munaqhtin, hoqh sipisqata p´ampaqhtinku rimasqan,
ruwaynimpas qespiyninman tukun:” Rimaqhtinchis
wañuchiwanchis. Ch´inlla kaspanchispas wañuchiwanchis.
Chaiqa rimasunchis”.

Mancharichiyta munanku
kamachikuqkunata Pachamama
uywaqhkunata, rondata ruwaspa. 28
p'unchaypi, 2019 watapi hoqh camionetan
muyupayasharan cabildoqh wasinta
las 10:30 horasta baleaspa phawaran.
Manan k'irisqa karanchu. Payqa manan
pi wañunanta munarqanchu. Paypa
kausanninta churaspapas

29 p´unchay octubre killapi. Cristina ronda campesinapuwan qaticacharanku armasqa runakunata. chay runakunaqa karanku hoqh organisashonkunamanta, Paykunaqa ñit´inku wajcha runakunata. Paykuna pakakuspanku Wañuchinku Cristinata. Manan payllatachu. Paywan kushka wañunku Asdrúbal Cayapu, Eliodoro Finscue, José Gerardo Soto, James Wilfredo Soto. Pay ñak´ariyninwan, maqanakuyninwan kawsashanku, manan hayk´aqhpas pipas, qonqachinqachu.

Llapa payta reqsiqhkunaqa yuyarisaghku asiininta, imayna sasa kaqhtimpas.

“Runamanta maqanakuqhqa lllapanchismi kanchis, ichaqa ruaspanchis”

“Warmiqa kananpuni, pachateqhsinmi chayta nin, chaytan hunt’ananchis”

Cristina Bautistaqa Taquinás kausaynin qallarín 12 nobiembre killapi 1989 wata. Wañuntaqh 27 octubre killapi 2019 wata.

Willakuy.- Kay qelqa t'ijrayqa manan cheqaqh t'ijraychu, kunan qheshua simi rimaqhpqhmi.

Chayrayku “En la Universidad” manan t'ijranichu: “Kuraqh yachaywasipi”. t'ijrani “Universidadpi”

“Rimaqtinchis wañuchiwanchis. Ch’inlla kaspanchispas wañuchiwanchis. Chaiqa rimasunchis”.